

УДК 94(480*7)“1825/1855”

ВПЛИВ ЦАРИЗМУ НА ЗАРОДЖЕННЯ МОДЕРНОЇ НАЦІЇ У ФІНЛЯНДІЇ**Д. В. Ковальов****(Національний гірничий університет, м. Дніпропетровськ)**

Присвячено висвітленню проблем суспільно-політичного становища у Великому князівстві Фінляндському в період царювання Ніколая I. Визначено сутність реформ у різних аспектах співіснування Фінляндії та Росії, а також специфіку подій та явищ історії на прикладі розвитку фінляндського суспільства 1825–1855 рр. Досліджено проблеми адаптації до російської самодержавної дійсності фінляндського суспільства, а також проблеми реформування соціально-політичного життя Фінляндії.

Ключові слова: Велике князівство Фінляндське; Ніколай I; модерна нація; фінляндська автономія; самодержавство.

The research is dedicated to highlighting the problems of the socio-political situation in the Grand Duchy of Finland during the reign of Nikolai I. The article defines the essence of the reforms in the various aspects of co-existence between Finland and Russia, as well as the specifics of the events and phenomena of history as an example of Finnish society in the years of 1825–1855. The author has studied the problems of adaptation to the Russian autocratic reality of the Finnish society, as well as the problems of reforming the socio-political life of Finland.

Key words: Grand Duchy of Finland; Nikolai I; modern nation; Finnish autonomy; autocracy.

Постановка проблеми. Актуальність даної тематики полягає в тому, що в Україні історія Фінляндії часів її існування в складі Російської імперії майже не вивчена. Тож важливо зазначити, що дослідження цієї проблематики допомагає зрозуміти історичний шлях обох країн, які свого часу були частинами Російської імперії. В цей історичний період у Європі й у решті світу відбуваються національно-визвольні війни, антиколоніальні революції та боротьба за переділ політичної мапи світу. Водночас у невеликій північній країні – Фінляндії – цього майже не відчувається: тут вирує мирне життя, розвивається суспільно-політична думка фінської інтелігенції та дворянства, стає на ноги промисловість; населення Великого князівства, вбачаючи для національної революції несприятливі час і умови й навіть можливість загибелі власної автономії, на відміну від європейських сусідів, змінювало радикальні настрої на демократичні. Є можливість порівняти становище Фінляндії та українських земель у складі Російської імперії в першій половині XIX ст. і виявити певні спільні процеси формування модерних націй в обох країнах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення праць як російських, так і фінських дослідників даного періоду існування Фінляндії в складі Російської імперії допомагає з'ясувати ступінь дослідженості цієї складної проблеми. Серед найпомітніших її дослідників можна виділити: 1) з фінських – Макс Енгман¹, Матті Клінге²,

© Д. В. Ковальов, 2015

¹ Engman M. Pitkät jäähyväiset: Suomi Ruotsin ja Venäjän välissä vuoden 1809 jälkeen. – Helsinki : WSOY, 2009.

² Klinge M. Keisarin Suomi. – Espoo : Schildt, 1997.

Югані Паасівірта³, Ингвар Такала⁴ та Осмо Юссіла⁵; 2) з російських і радянських – Петро Гусев⁶, Борис Миронов⁷, Вільям Похльобкін⁸, Ійварі Кяйвярйянен⁹ та Петро Шиловський¹⁰. Зокрема, професор Гельсінського університету М. Клінге зазначає, що Фінляндія була єдиною частиною царської Росії, у котрої були чіткі регламентовані кордони, власний урядовий апарат, незмінні конституційні нормативні акти та інші державні інституції, та на відміну від Польщі мала шанс не тільки утримати їх, але й розвинути¹¹. Російський історик-кадет П. Гусев акцентував увагу саме на процесі формування у Великому князівстві Фінляндському конституційної монархії під скіпетром династії Романових, а також наголошував на правомірності застосування до фінляндської автономії основоположних законодавчих актів російського самодержавства¹². Видатний учений Петрозаводського університету І. Кяйвярйянен став першовідкривачем у радянській фіністиці, карел за національністю, він першим почав досліджувати історію перебування Фінляндії в складі царської Росії, а також відносин між Російською імперією та Швецією через втрату останньою Фінляндії¹³.

Мета статті – аналіз сутності й особливостей суспільно-політичного розвитку та реформування Фінляндії у складі Російської імперії в період правління Ніколая I.

Виклад основного матеріалу. Еволюцію державно-правового статусу Фінляндії часто порівнюють із досвідом Польщі. Обидві національні окраїни Російської імперії претендували на політичне оформлення власної окремішності, протиставляючи централізаторським прагненням російського уряду автономістські гасла. Але якщо польський

³ Paasivirta J. Suomi ja Eurooppa: Autonomiakausi ja kansainväliset kriisit (1808–1914). – Helsinki : Kirjayhtymä, 1978.

⁴ Такала И., Арвидссон А. О положении Финляндии в составе Российской империи (рубеж 30–40-х гг. XIX в.) // Скандинавский сборник. – Таллинн, 1971. – С. 217–226.

⁵ Юссіла О., Гентіля С., Неваківі Ю. Від Великого Князівства до сучасної держави: Політична історія Фінляндії від 1809 р. ; пер. з фін. М. Гаутала, В. Пилипенко. – К. : УНІСЕРВ, 2002.

⁶ Гусев П. Исторический очерк эпохи образования Финляндской конституционной монархии [Электронный ресурс]. – СПб., 1912. – Режим доступа : <http://www.moscowbooks.ru/bookinist/view.asp?id=110273>

⁷ Миронов Б. Социальная история России периода империи (XVIII – начало XX вв.): генезис личности, демократической семьи, гражданского общества и правового государства: в 2 т. – СПб. : Дмитрий Буланин, 1999. – Т. 1.

⁸ Похльобкин В. СССР – Финляндия: 260 лет отношений 1713–1973. – М. : Междунар. отношения, 1975.

⁹ Кяйвярйянен И. О конституционалистской политике царизма в Финляндии в первый период автономии // Вопросы истории Европейского Севера. – Петрозаводск : ПГУ, 1977. – С. 108–118.

¹⁰ Шиловский П. Акты, относящиеся к политическому положению Финляндии [Электронный ресурс]. – СПб., 1903. – Режим доступа : <http://www.history.ru/content/view/1230/87>

¹¹ Klinge M. Keisarin Suomi.

¹² Гусев П. Исторический очерк эпохи образования Финляндской конституционной монархии.

¹³ Кяйвярйянен И. О конституционалистской политике царизма в Финляндии в первый период автономии.

націоналізм, посилений соціальним конфліктом, найбільше виявився в збройних повстаннях 1830–1831 і 1863 рр., то характерною рисою фінляндської боротьби за незалежність була “війна за закон”.

На перший погляд, казуїстичні дебати навколо інтерпретації правових норм слугували головним знаряддям для конструювання легальної основи суверенітету Фінляндії. Народження концепції Фінляндії як держави – на протигагу погляду на неї як на провінцію – стало результатом витонченого трактування конституційних норм і законів. Але, зі свого боку, уряд Ніколая I використовував кодифікацію фінляндського законодавства як метод перегляду державно-правового статусу Фінляндії. За причину такого стану правило дійсно складне й несистематизоване законодавство, успадковане фінляндцями від Шведського королівства. Залишивши незмінною більшу частину шведських законів після створення Великого князівства Фінляндського у 1809 р., імперська влада продемонструвала лояльність до традицій державного управління цієї національної околиці імперії. Тим самим, щоправда, було закладено основу для суперечок про становище Фінляндії в складі Російської імперії, про права станового сейму і монарха як гаранта автономії, в тому числі в галузі фінансів.

Згідно з маніфестом від 12 грудня 1825 р. престол Російської імперії посів брат Александра I, Ніколай I¹⁴. “Микола Палкін”, “коронований барабанщик”, “кривавий кат декабристів”, “жандарм Європи” – ці та подібні епітети щодо “несимпатичного монарха”, за висловом М. Клінге, міцно тяжіють як у масовій свідомості, так і в історичній науці стосовно цього імператора¹⁵. Хоча сам Ніколай I з гордістю називав себе “государем-консерватором”, проте “консерватор” у його розумінні був синонімом реакціонера. Після розриву з частиною російської еліти, що стався після подій 14 грудня 1825 р., Ніколай I не міг знайти належної соціальної опори для широкої реформаторської діяльності, а зусилля численних “келійних комітетів” не завжди призводили до бажаних результатів.

Одразу ж після вступу на престол імператор звертає увагу на систему управління Фінляндією. Маніфестом Ніколая I від 17 березня 1826 р. посада генерал-губернатора та урядовий інститут фінляндського сенату стали основними ланками управління Великим князівством Фінляндським¹⁶. За царювання Ніколая I Фінляндія управлялася на засадах місцевих законів під наглядом генерал-губернатора, але становий сейм як представницький законодавчий орган не скликався жодного разу. Це не порушувало фінляндських законів, оскільки періодичність скликання сейму була встановлена тільки виданим за Александра II “Сеймовим статутом” 1869 р.¹⁷ У 1827 р. наказом Ніколая I у Фінляндії було дозволено приймати на державну службу осіб православного віросповідання, які отримали права фінляндського громадянства протягом 3 років¹⁸. У 1831 р. генерал-губернатором було призначено князя Александра Меншикова, який

¹⁴ Шиловский П. Акты, относящиеся к политическому положению Финляндии.

¹⁵ Klinge M. Keisarin Suomi. – S. 187.

¹⁶ Шиловский П. Акты, относящиеся к политическому положению Финляндии.

¹⁷ Кяйвярйнен И. О конституционалистской политике царизма в Финляндии в первый период автономии. – С. 115.

¹⁸ Гусев П. Исторический очерк эпохи образования Финляндской конституционной монархии. – С. 123.

мешкав весь час у російській столиці, іноді навідуючись до Гельсінгфорса на засідання сенату¹⁹. Обрати на посаду фінляндського генерал-губернатора Меншикова було важливо для Ніколая I через те, що він був начальником Головного морського штабу (з 1836 р. – і з правами міністра), а Фінляндія була країною з протяжним морським узбережжям. Як би там не було, а Меншиков керував Фінляндією із Санкт-Петербурга, відвідуючи Озерний край як випадковий гість. Нечасті відвідування генерал-губернатором Фінляндії, звичайно ж, були зрозумілі, адже вищі стани і чиновництво Гельсінгфорса були настільки віддані імператору, що Ніколай I, попри консерватизм і реакційну політику, прагнув лишатися “миролюбним володарем”. Тому він не забував зауважити співвітчизникам, що хотіли урізати привілеї, якими користувалися фіни: “Залиште цих фінів у спокої! Це єдина провінція моєї держави, яка за весь час мого правління не заподіяла мені ні хвилини неспокою або незадоволення ...”²⁰.

А турбуватися, звісно ж, доводилося. Відвідини російськими імператорами Фінляндії були не тільки високими ревізіями Озерного краю, а певною мірою, пропагандистськими акціями, що демонстрували зв'язок між Санкт-Петербургом і Гельсінгфорсом. У подібних умовах автономія Великого князівства Фінляндського зберігала міцну тенденцію до розширення. Фінляндія мала власне громадянство, яке не збіглося з російським підданством. Фінляндським громадянам було відкрито широкий та вільний доступ до служби на найвідповідальніших державних і воєнних посадах Російської імперії, тоді як російські піддані не отримували у Фінляндії однакових із місцевими мешканцями прав²¹. Усе це було задекларовано ще Александром I на сеймі у Борго. Автономний статус Фінляндії виявлявся також у власній системі управління з виключно фінляндським чиновницьким апаратом.

Повстання в Польщі в листопаді 1830 р. стало цілковитою несподіванкою для Ніколая I. Як зазначає сучасний фінський історик О. Юссіла, тоді Польща втратила автономію, а Фінляндія – спробувала її зміцнити²². Саме події у Варшаві змусили Ніколая I розпочати зведення в єдину збірку всіх законів, указів і статутів Великого князівства Фінляндського; пізніше вона дістала назву “Свод законов, учреждений и уставов Великого княжества Финляндского”²³.

Хоча перші кроки з кодифікації фінляндського законодавства було зроблено ще навесні 1828 р., коли перший чорновий варіант згаданого “Свода ...” був представлений на розгляд Ніколая I, проте він не отримав згоди на публікацію²⁴. Потім цю роботу було передано у відання прокурора фінляндського сенату, але й до середини 1830-х рр. завершена вона не була. У червні 1835 р. своїм указом Ніколай I наказав у процесі кодифікації фінляндського законодавства орієнтуватися на систему “Свода законов Российской империи”²⁵. 29 травня 1836 р. вийшло “Его Императорского Величества вы-

¹⁹ Такала И., Арвидссон А. О положении Финляндии в составе Российской империи... – С. 220.

²⁰ Миронов Б. Социальная история России периода империи... – С. 341.

²¹ Похлебкин В. СССР – Финляндия ... – С. 191.

²² Юссіла О., Гентіля С., Неваківі Ю. Від Великого Князівства до сучасної держави. – С. 98.

²³ Klinge M. Keisarin Suomi. – S. 234.

²⁴ Ibid. – S. 235.

²⁵ Ibid. – S. 236.

сочайшее повеление” щодо систематизації законів і законодавчих актів Фінляндії: “... щоб усі законодавчі акти і веління, які мають силу закону у Фінляндії, були зібрані та зведені в порядку єдиного Зводу, який мав бути після розгляду одразу представлений на імператорське затвердження й отримати силу закону ...”²⁶. Під головуванням прокурора фінляндського сенату Карла-Югана Валлеена був заснований Комітет фінляндських законів, якому доручили скласти план майбутніх занять і щомісяця доносити через міністра-статс-секретаря з фінляндських справ про вжиті заходи головному завідувачеві II відділення власної Його Імператорської Величності канцелярії, а від останнього надходили доповіді самому Імператору²⁷. Проведення коректувальних робіт у Комітеті фінляндських законів зіткнулося з відсутністю зібраного й упорядкованого масиву виданих законодавчих актів: вони зберігалися в державних установах та навіть у приватних осіб, які були працівниками цих імперських інституцій. До квітня 1836 р. було складено список законодавчих і нормативних актів Великого князівства Фінляндського, які датувалися від 1520 до квітня 1837 рр.²⁸

У січні 1847 р. було підготовлено інструкцію щодо проведення подальших коректувальних робіт зі “Сводом законів, учреждений и уставов Великого княжества Финляндского”: передбачалося скласти хронологічне зібрання постанов уряду, що змінюють або доповнюють узаконення, вміщені у “Загальному Уложенні” від 1734 р., причому суди зараховували не лише положення колишнього шведського уряду, видані після нарад державних чинів, але й постанови королівські, що тлумачать і визначають порядок застосування уложення²⁹. У підсумку мав бути створений якийсь проміжний варіант систематизації місцевих законодавчих актів Великого князівства Фінляндського. Із завершенням цієї попередньої роботи кодифікаційна комісія мала почати складання систематичного “Зводу ...” з урахуванням “Зводу законів Російської імперії”³⁰.

На початку 1851 р. основний комплекс корекційних робіт кодифікаційної комісії було завершено – підготовлено й зібрано всі постанови уряду, що змінюють або доповнюють “Загальне Уложення” від 1734 р. у хронологічному порядку, а саме “Проект додаткових до Уложення урядових та царських постанов” і “Проект Зводу всіх чинних у Фінляндії узаконень, що не стосуються Уложення від 1734 р.”³¹ Ці акти (крім законів про шлюб) було написано шведською мовою і без перекладу російською. Однак генерал-губернатор Меншиков запропонував провести ревізію цих проектів і лише наприкінці 1851 р. “почати друк цього “Зводу ...” і “Збірки узаконень ...” під наглядом комісії та розіслати екземпляри вищезгаданих документів у присутні місця для перевірки їх щодо практичного застосування, щоб зібрані на цій підставі упродовж 3 років зауваження були обговорені в Імператорській Фінляндській Раді ...”³².

²⁶ Шиловский П. Акты, относящиеся к политическому положению Финляндии.

²⁷ Миронов Б. Социальная история России периода империи... – С. 321.

²⁸ Engman M. Pitkät jäähvyäiset: Suomi Ruotsin ja Venäjän välissä vuoden 1809 jälkeen. – S. 222.

²⁹ Похлебкин В. СССР. – Финляндия... – С. 189.

³⁰ Там же. – С. 191.

³¹ Гусев П. Исторический очерк эпохи образования Финляндской конституционной монархии. – С. 151.

³² Там же. – С. 152.

Коли ж завдяки кодифікації законів відбувалося становлення автономії Великого князівства Фінляндського, професори та приват-доценти юридичного факультету Санкт-Петербурзького університету стали брати активну участь у політико-юридичній дискусії навколо питання, чи є Фінляндія особливим державним утворенням у складі Росії, чи простою провінцією. Дискусія про “особливу державу” розпочалася з появи у 1838 р. у Стокгольмі брошури професора Ізраеля Гвассера, в якій він називав Велике князівство Фінляндське “державою з представницькою формою правління, що була заснована за допомогою мирного сепаратного договору між звільненим фінляндським народом і Александром I ...”³³. Розпочата дискусія у вигляді обміну памфлетами між Гвассером та його опонентами спочатку не привернула великої уваги. Актуальним це питання стало тоді, коли виникла політична необхідність відстоювати автономію Великого князівства Фінляндського від претензій російської центральної влади кодифікувати й уніфікувати фінляндське законодавство відповідно до загальнодержавних норм. У цій суспільно-політичній дискусії взяли участь провідні вчені-юристи того часу. Серед викладачів юридичного факультету визначились як прихильники особливого статусу Фінляндії серед народів Російської імперії, так і противники. Іншими словами, суперечка зводилася до питання про те, чи має Фінляндія право на таку широку автономію, і що зобов’язує Росію рахуватися з нею.

Так, Александр Градовський, ординарний професор кафедри державного права юридичного факультету Санкт-Петербурзького університету, вважав, що “Фінляндія є відокремленою у внутрішньому управлінні державою, тому що за нею збережено всі місцеві особливості її унікального автономного стану ...”³⁴. Видатний російський ліберал і почесний член Санкт-Петербурзького університету Борис Чичерін писав: “Фінляндія втримала свою політичну самостійність і свій особливий державний устрій. Після завоювання у 1808–1809 рр. її населенню було обіцяно збереження всіх існуючих установ і порядків, до яких належав і становий сейм, наділений законодавчою владою в автономії ...”³⁵.

Незважаючи на спроби царя вважатися реформатором у Фінляндії, завдяки кодифікації та уніфікації фінляндського законодавства період царювання Ніколая I був бідним на кардинальні реформи і багатим на явища розумового життя. У новоутвореному фінляндському суспільстві, що стояло осторонь від прямого втручання Стокгольма та Санкт-Петербурга, прокинулася національна свідомість. Деякі ознаки такого пробудження виявилися ще в кінці XVIII ст., але лише після того, як Фінляндія була відокремлена від Швеції та стала частиною Росії, в ній міг початися розвиток національного руху. Серед фінських істориків він отримав назву фенноманії, тобто ідеології, яка була спрямована здебільшого на фінськомовне населення, пропагуючи “фінляндську ідею”, згідно з якою Фінляндія визнавалася окремою державою (як від Швеції, так і від Росії) за мовним принципом³⁶.

³³ Engman M. Pitkät jäähvyäiset: Suomi Ruotsin ja Venäjän välissä vuoden 1809 jälkeen. – S. 218.

³⁴ Ibid. – S. 220.

³⁵ Ibid. – S. 221.

³⁶ Paasivirta J. Suomi ja Eurooppa... – S. 198.

Чому так сталося? Все дуже просто: російська дійсність і нові віяння романтизму звільнили фінляндське суспільство від цензури та інтелектуального тиску. За умовами часу фенноманія отримала літературно-науковий напрям. На чолі руху стояли “будителі” фінської модерної нації: професор філософії та історії Юган-Вільгельм Снелльман, поет Юган-Людвіг Рунеберг, збирач народного карело-фінського епосу “Калевала” Еліас Льюнрот та ін. Пізніше супротивниками фенноманів на політичній арені стали шведомани, які відстоювали права шведської мови як знаряддя шведського культурного впливу в Фінляндії. Саме фенномани Адольф-Івар Арвідссон та Юган-Якоб Тенгстрьом почали говорити про створення “незалежної держави” Фінляндії, яка б орієнтувалася на Європу, зберігаючи тісні зв’язки з Росією³⁷. Насправді ж автором теорії стосовно Фінляндської держави був вищезгаданий Ізраель Гвассер, який виклав свою концепцію у памфлетах 1830-х рр. Згідно з “фінляндською ідеєю” новоутворене Велике князівство Фінляндське ставало новим гегемоном у Східній Балтиці³⁸.

Ідеї Гвассера підхопив молодий філософ Снелльман, який на початку 1830-х рр. тісно контактував зі студентами Гельсінгфорського університету, котрі перейнялися фенноманськими ідеями. Однорідні об’єдналися в літературно-філософський гурток “Суботнє товариство” (фін. *Lauantain-seura*)³⁹. Щосуботи учасники товариства збиралися в будинку одного з його членів і обговорювали нові твори літератури та філософії. Головним предметом бесід була філософія та естетика гегельянства, її осмислення щодо завдань фінського національного руху й розвитку літератури у Фінляндії. 1832 р. засновано друкований орган “Суботнього товариства” – газета “Helsingfors Morgonbladet”, головним редактором якої став Рунеберг⁴⁰. Однак Снелльман, будучи активним учасником гуртка, не публікувався на сторінках газети через деякі розбіжності з головним редактором. Зокрема, патріотизм Рунеберга був сповнений благоговіння перед рідною природою, тоді як Снелльман вважав дрімучі фінські ліси нудними. Тому із січня 1844 р. Снелльман переїжджає до провінційного міста Куопіо для видання власної шведськомовної газети “Saima”⁴¹. Газета відображала вимоги сучасного індустріалізованого суспільства Фінляндії, критикуючи тих, хто, живучи в нових російських реаліях, застряг у шведській королівській традиції середини XVIII ст. З літа 1845 р. генерал-губернатор князь Меншиков почав стежити за статтями з газети “Saima”, які для нього перекладали⁴². Він доводив Снелльману, що з пропозиціями про поліпшення суспільного життя в Озерному краї слід звертатися безпосередньо до влади, а не викликати публічне невдоволення “*нинішнім становищем країни ...*”⁴³. Навесні 1846 р. до газети був приставлений суворий цензор⁴⁴. Чиновників не влаштовував різкий і

³⁷ Ibid. – S. 202.

³⁸ Engman M. Pitkät jäähvyäiset: Suomi Ruotsin ja Venäjän välissä vuoden 1809 jälkeen. – S. 303.

³⁹ Klinge M. Keisarin Suomi. – S. 235.

⁴⁰ Ibid. – S. 236.

⁴¹ Юссіла О., Гентіля С., Неваківі Ю. Від Великого Князівства до сучасної держави. – С. 156.

⁴² Там само.

⁴³ Там само.

⁴⁴ Там само. – С. 157.

саркастичний тон Снелльмана, що підривав їхній авторитет. Восени 1846 р. фінляндський сенат на вимогу князя Меншикова скасував дозвіл на видавництво “Saima”, а Снелльман з родиною повернувся до Гельсінґфорса ⁴⁵.

“Весну народів” 1848–1849 рр. Фінляндія зустріла дуже спокійно, без масових демонстрацій і повстань. Після 1848 р. фінляндський національний рух було запідозрено, і небезпідставно, в демагогічних тенденціях, тому його активні представники, зокрема Снелльман і Арвідссон, зазнали переслідування з боку генерал-губернатора Меншикова. “Похмуре семиріччя” 1848–1855 рр., що прийшло за новою хвилею європейських революцій, природно позначилося на внутрішньополітичному житті Фінляндії, яка розглядалася російським самодержавством як зона проникнення революційних ідей у Росію. У 1850 р. заборонили видавничу діяльність фінською мовою, крім релігійної та сільськогосподарської літератури ⁴⁶.

І все ж революція 1848–1849 рр. і подальші події дуже вплинули на погляди багатьох “будителів” фінської модерної нації, зокрема на Снелльмана, який перестав вірити в те, що суспільний прогрес може бути швидким. Під час Кримської війни Снелльман доходить висновку, що запорукою автономії Фінляндії є політика лояльності стосовно російського імператора, як того потребувала загальнодержавна безпека. Для остаточного культурного оформлення модерної фінської нації під заступництвом російського імператора було необхідно, щоб більшість фінського народу могла користуватися плодами освіти, що, своєю чергою, було неможливим без зміцнення становища фінської мови, якою говорили широкі верстви населення.

З 1854 р. через хворобу князя Меншикова виконуючим обов'язки генерал-губернатора Фінляндії був призначений Федір Берг. Саме через це взимку 1854–1855 рр. розпочалася суспільно-політична лібералізація в автономії, що посилювало розквіт фінського національного романтизму у вигляді руху фенноманії, лідером якого остаточно утвердився Снелльман.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Проведений комплексний аналіз джерел і вивчення широкого кола наукової літератури з досліджуваної проблеми дозволяють зробити висновок: хоч царський уряд і надав Великому князівству Фінляндському протягом 1825–1855 рр. суттєві привілеї, що привело до появи філософсько-політичної течії фенноманії, яка почала відстоювати право Фінляндії на існування як окремої держави, проте, розуміючи сепаратистські революційні тенденції, прагнув якомога швидше згорнути фінляндську автономію через уведення в дію “Свода законів, учреджений и уставов Великого княжества Финляндского”. В політичному пдані Фінляндія була повністю підпорядкована місцевій владі, яку контролював російський царизм: органи управління, такі як сенат, зазвичай тримали в руках шведськомовне фінляндське чиновництво, їхні кандидатури узгоджували в Санкт-Петербурзі під суворим і прискіпливим наглядом генерал-губернатора.

⁴⁵ Там само.

⁴⁶ *Klinge M. Keisarin Suomi.* – S. 313.